

Ο Έρως ως νόσος: μελετώντας τους ερωτικούς μαγικούς παπύρους και επιλεγμένα χωρία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας

Η ΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ερωτικού συναισθήματος ως αρρώστιας με συγκεκριμένες επιπτώσεις στον ασθενή, αποτελεί κοινό τόπο για την αρχαία ελληνική γραμματεία. Όπως υποστηρίζει ο Faraone, «οι Έλληνες αντιλαμβάνονταν την εμπειρία της ερωτικής επιθυμίας ως την έναρξη μιας παθολογικής ασθένειας».¹ Επιπρόσθετα, ο Winkler αναφέρει ότι «το σφοδρό πάθος είναι μια κατάσταση αρρώστιας που πληγώνει την ψυχή και το σώμα, μια ασθένεια που μπορεί να διαγνωσθεί και να αναλυθεί, αλλά είναι δύσκολο να θεραπευθεί».² Το ίδιο μοτίβο της βίαιης της ερωτικής επιθυμίας με όρους νόσου συναντάμε στα κείμενα των ερωτικών μαγικών παπύρων.

Η παρούσα μελέτη αποσκοπεί να καταδείξει τη διακειμενική σύνδεση μεταξύ των ερωτικών μαγικών παπύρων και χωρίων της αρχαίας ελληνικής γραμματείας ως προς την δήλωση της ερωτική συμπτωματολογίας. Στο τέλος της παρούσας εισήγησης εξετάζεται η περίπτωση της Λευκίππης, κεντρικής ηρωίδας του μυθιστορήματος του Αχιλλέα Τάτιου, *Τα κατά Λευκίππην και Κλειτοφῶντα*. Όπως σκοπεύω να καταδείξω, τα συμπτώματα που εμφανίζει η Λευκίππη ως θύμα ερωτικών μαγικών πρακτικών εμφανίζουν συνάφεια με τα συμπτώματα των θυμάτων των ερωτικών μαγικών παπύρων. Ως εκ τούτου, τα συγκεκριμένα χωρία από το μυθιστόρημα του Τάτιου

¹ Faraone (2001: 43).

² Winkler (1991: 222).

αποτελούν ένα ακόμη διακείμενο. Παράλληλα, επιχειρώ να δώσω μια δεύτερη ερμηνεία για την κατάσταση στην οποία περιέρχεται η Λευκίππη, παρέχοντας την ιατρική εξήγησή τους, η οποία, όπως θα δούμε, δύναται να λειτουργήσει ως απόδειξη για την απουσία ερωτικής επιθυμίας για τον τελεστή των μαγικών ερωτικών πρακτικών, αλλά και για την αποτυχία αυτών.

Οι μαγικοί ερωτικοί πάπυροι

Πριν από την εισαγωγή στο κυρίως θέμα της εργασίας κρίνεται αναγκαία η αναφορά στην κατηγορία των ερωτικών μαγικών παπύρων, ως προς τη δομή και το περιεχόμενο. Ακόμη, είναι σημαντικό να δοθούν ορισμένες πληροφορίες για τις έννοιες του μάγου, της επικαλούμενης θεότητας, του θύτη και του θύματος.

Από τον ελληνορωμαϊκό κόσμο μας σώζονται αρκετά κείμενα μαγείας, κατάδεσμοι ή παπυρικά κείμενα. Τα περισσότερα από αυτά βρέθηκαν στην Αίγυπτο και χρονολογούνται κυρίως από τον 2^ο αιώνα π.Χ. μέχρι τον 5^ο αιώνα μ.Χ.² Πρόκειται για μια αξιοσημείωτη κατηγορία παραλογοτεχνικών κειμένων, αφού αποτελούν πολύτιμες πηγές για τις λαϊκές δοξασίες της Αρχαιότητας. Σύμφωνα με το χωρισμό της Pachoumi, τα κείμενα των μαγικών ερωτικών παπύρων χωρίζονται σε δύο θεματικές κατηγορίες. Αρχικά, υπάρχουν αυτά που χρησιμοποιούν τη φόρμουλα του *δεινα*, χωρίς να δίνονται τα ονόματα των τελεστών και των θυμάτων: σε αυτά συγκαταλέγονται 90 ερωτικά και 8 ξόρκια χωρισμού, οι λεγόμενοι *διάκοποι*, που έχουν ως σκοπό να χωρίσουν το θύμα από τον εραστή ή το σύζυγό του, ώστε να συνάψει σχέση με τον τελεστή. Δεύτερον, υπάρχουν τα ξόρκια, τα οποία περιλαμβάνουν το όνομα του τελεστή ή του θύματος. Αυτά ανέρχονται σε 13 ερωτικά ξόρκια και 1 ξόρκι χωρισμού. Επιπρόσθετα, υπάρχουν και οι κατάδεσμοι (*defixiones*), μολύβδινες πινακίδες, συνήθως με τη μικρών λεπτών φύλων που χαράσσονται με στόχο να επηρεάσουν με υπερφυσικούς τρόπους τις ενέργειες ανθρώπων ή ζώων ενάντια στη

θέληση τους.³ Μάλιστα ο Faraone υποστηρίζει ότι ενταφιάζονταν σε τάφους, ώστε οι νεκροί να συνδράμουν με τις υπερφυσικές τους δυνάμεις στην πρόκληση κακού στο θύμα. Στην κατηγορία των καταδέσμων εντάσσονται 3 ερωτικά μαγικά ξόρκια που ανήκουν στη φόρμουλα του δεΐνα και 36 ερωτικά ξόρκια και 14 ξόρκια χωρισμού, όπου αναφέρονται τα ονόματα του τελεστή και του θύματος.⁴

Το μεγαλύτερο μέρος των κειμένων των μαγικών ερωτικών παπύρων ανήκει στην κατηγορία των *άγωγών*. Ο όρος *αγωγή* δηλώνει την καθοδήγηση. Ο μάγος στα απλά ξόρκια αγωγής ακολουθεί μια συγκεκριμένη δομή. Αρχικά, υπάρχει ο τίτλος που αποτελεί ένα σύντομο σχόλιο για το περιεχόμενο της αγωγής. Ύστερα, ο τελεστής επικαλείται κάποια ελληνική, αιγυπτιακή ή ιουδαϊκή θεότητα, που θα βοηθήσει στην ερωτική παγίδευση του αντικειμένου του ερωτικού πόθου συνοδεία αρετολογίας.⁵ Ακόμη, επίκληση γίνεται και σε νεκρούς που πέθαναν νωρίς χωρίς να έχουν αποκτήσει οικογένεια ή με βίαιο τρόπο. Τέλος, έχουμε το αίτημα προς τη θεότητα που διατυπώνεται με χρήση προστακτικής έγκλισης. (π.χ. *ἄγαγε μοι τὴν δεΐνα τῆς δεΐνα*, PGM 7.477). Στα περισσότερα ξόρκια αγωγής η αναφορά στο θύμα γίνεται με την αόριστη αντωνυμία *δεΐνα* και τη γενική της καταγωγής που δηλώνει τη μητέρα της. Κεντρικό στοιχείο αποτελούν τα ψυχοσωματικά πλήγματα, τα οποία συνήθως διαρκούν μέχρι το θύμα να ενδώσει στον έρωτα του θύτη.

Παραλλαγές των *ξορκίων αγωγής*, αποτελούν οι *ἔμπυροι αγωγές*, δηλαδή αγωγές με τη χρήση φωτιάς, όπου ενδέχεται η θεότητα να μην κατονομάζεται αλλά να δίνεται γι' αυτή μια ιστορία, ώστε να ταυτοποιηθεί. Το αίτημα διατυπώνεται πιο σύντομα απ' ότι στα απλά ξόρκια αγωγής και υπάρχουν τα ψυχοσωματικά βασανιστήρια. Επιπλέον, έχουμε ξόρκια αγωγής που εκτελούνται πάνω από διάφορα υλικά. Πρόκειται για κείμενα ερωτικών παπύρων μικρής έκτασης με συνήθη τη χρήση

³ Κερά (2020: 230).

⁴ Pachoumi (2013: 298-299).

⁵ Κερά (2020: 46).

ερωτικών φίλτρων συνδυαστικά με την οποία υπάρχουν λόγια που πρέπει να ειπωθούν ή να καταγραφούν με συγκεκριμένο υλικό. Γίνεται και εδώ επίκληση σε θεότητα, ενώ αναφέρεται το αίτημα πρόκλησης ερωτικών συναισθημάτων στο θύμα.

Τα μαγικά ερωτικά ξόρκια δίνονταν από μάγους. Οι μάγοι ήταν Αιγύπτιοι ιερείς, που στην ελληνορωμαϊκή περίοδο στράφηκαν προς βιοπορισμό στη μαγεία, καθώς είχαν χάσει την αξία που είχαν παλιότερα. Οι άνθρωποι αυτοί βοηθούσαν, έναντι αμοιβής άλλους να ξεπεράσουν οποιοδήποτε πρόβλημα, ακόμα και ερωτικής φύσεως. Στην πλειονότητα τους ήταν άνδρες, πέραν δύο περιπτώσεων γυναικών, της Φίλινας από τη Θεσσαλία και της Σύριας από τα Γάδαρα, που δεν αναφέρονται σε μαγικούς ερωτικούς παπύρους.⁶

Στα περισσότερα ερωτικά κείμενα εμφανίζονται ως θύτες οι άνδρες και ως θύματα οι γυναίκες, γεγονός που κατανοούμε εξετάζοντάς τα. Μάλιστα, ο στόχος της ερωτικής κατάδεσης δεν είναι ο γάμος αλλά η πρόσκαιρη ερωτική ένωση και ικανοποίηση του θύτη. Ο τελεστής είναι ερωτευμένος με το θύμα, όμως ο έρωτάς του δεν βρίσκει καμία ανταπόκριση, γεγονός που τον οδηγεί σε δεινή ψυχολογική κατάσταση, εξαιτίας της οποίας καταφεύγει στη χρήση μαγείας.⁷

Η σφοδρότητα με την οποία περιγράφονται τα ψυχοσωματικά πλήγματα που βιώνει το θύμα είναι ενδεικτικά της κατάστασης στην οποία βρίσκεται και ο ίδιος ο τελεστής. Ανώτερος στόχος είναι το θύμα, μην αντέχοντας πια την οδυνηρή κατάσταση στην οποία περιέρχεται, να ενδώσει στον έρωτα του θύτη. Το θύμα περιέρχεται σε κατάσταση νόσου, για την οποία η μόνη θεραπεία είναι η ερωτική ένωση με το θύτη. Αυτό το καταλαβαίνουμε από το χρονικό προσδιορισμό που τίθεται ως προς τη διάρκεια των βασανιστηρίων. Για παράδειγμα στο ξόρκι αγωγής που υπάρχει στο PGM 19.52, ο Απαλώς καλεί κάποιο νεκρό δαίμονα να συνδράμει στην

⁶ Κερά (2020: 99-100).

⁷ Για την ερμηνεία της ψυχολογικής κατάστασης του τελεστή βλ. Winkler (1991: 224-228), Faraone (2001: 80-82), Πετρόπουλος (1997: 104-15).

ερωτική παγίδευση της Κάρωσα: κέντει <βα>σανιζομένην τὴν ψυχὴν, τὴν καρδίαν τῆς Κάρωσα, ἣν ἔτεκεν Θελώ, ἄχρις/ ἂν ἐκπηδήσασα [ἔλ]θη πρὸς Ἀπαλῶς «κέντα, με τὴν ψυχὴν να βασανίζεται, τὴν καρδιά της Κάρωσα, τὴν ὁποία γέννησε ἡ Θελώ, μέχρι να ἔρθει πηδώντας στον Απαλῶ».

Το μοτίβο του ἔρωτος ὡς νόσου

Το μοτίβο του ἔρωτα ὡς αρρώστιας με συγκεκριμένες επιπτώσεις στον ασθενή εμφανίζεται ἤδη ἀπὸ πολὺ παλιά στον ἐλληνικὸ κόσμον. Αρχικά, ὁ Ἐρωτας φαίνεται να εἶχε στο φαντασιακὸ των ἀνθρώπων τὴν εἰκόνα ἐνὸς Θεοῦ, ὑπὸ τὴν ἐπίδραση του ὁποίου οἱ ἐρωτευμένοι υφίσταντο ἐπίπονα βασανιστήρια. Δεν εἶναι λίγες οἱ φορές που ὁ Ἐρως ἢ ὁ Πάνας ἐμφανίζονται ὡς ἰθύνοντες νόες για τὴν κατάσταση κάποιου ἀνθρώπου. Για παράδειγμα, στη *Λυσιστράτη* του Ἀριστοφάνη, τὸ ἐρωτικὸ σύμπτωμα ἀντικατοπτρίζεται στο σῶμα του κήρυκα που ἐρχεται ἀπὸ τὴ Σπάρτη με τὸ πρόβλημα συνεχούς στύσεως. Τὸ γεγονός ἐρμηνεύεται ἀπὸ τὴ Λυσιστράτη ὡς κακὸ σταλμένο ἀπὸ τὸν Πάνα.⁸ Φυσικά, αἰτία δεν εἶναι ὁ Πάνας ἀλλὰ ἡ σεξουαλικὴ ἀποχή των Σπαρτιατισσῶν γυναικῶν με στόχο τὴ λήξη του Πελοποννησιακοῦ Πολέμου. Ἀκόμη, στον *Ἰππόλυτο* του Εὐριπίδη οἱ ἀκόλουθες τῆς Φαίδρας ἀποδίδουν τὴν αἰτία τῆς τριήμερῆς παραμονῆς τῆς στο κρεβάτι στον Πάνα, τὴν Ἐκάτη, τοὺς Κορύβαντες ἢ τὴν Κυβέλη⁹ στὴν πραγματικότητα, ὁμως, εὐθύνονται τὰ ἐρωτικὰ τῆς συναισθήματα για τὸν Ἰππόλυτο.

Οἱ ἀνθρώποι συνήθιζαν να ἀποδίδουν σε κάποια ὑπερφυσικὴ, θεϊκὴ αἰτία ὁποιαδήποτε ἀσθένεια δεν μπορούσαν να κατανοήσουν.¹⁰ Ἀπὸ τὸ τέλος του 5ου αἰῶνα

⁸ Ἀριστοφάνης, *Λυσιστράτη*, 997-998, ἀπὸ τοῦ δὲ τουτὶ τὸ κακὸν ὑμῖν ἐνέπεσεν;/ ἀπὸ Πανός.

⁹ Εὐριπίδης, *Ἰππόλυτος*, 141-147, σὺ γὰρ ἔνθεος, ὦ κούρα,/ εἴτ' ἐκ Πανός εἴθ' Ἐκάτας/ ἢ σεμνῶν Κορυβάντων/ φοιτᾶις ἢ ματρὸς ὀρείας;

¹⁰ Ἰπποκράτης, *Περὶ ἰερῆς νόσου*, 1.2-4, οἱ ἀνθρώποι ἐνόμισαν θεῖόν τι πρῆγμα εἶναι ὑπὸ ἀπειρίας καὶ θαυμασιότητος.

π.Χ., οι αρχαίοι ιατρικοί συγγραφείς προσπάθησαν να εντοπίσουν της φυσικές αιτίες που προκαλούν της αρρώστιες αυτές. Ο Ιπποκράτης στην πραγματεία του *Περί ίερῆς νόσου* σκώπτει όσους ισχυρίζονται ότι οι λεγόμενες ιερές ασθένειες, όπως η επιληψία, προκαλούνται από κακόβουλους θεούς που επιτίθενται στο σώμα του ασθενούς και προκαλούν σπασμούς και κρίσεις. Αργότερα, ο Γαληνός, αφορμώμενος από τη συγκεκριμένη κριτική, παραλληλίζει την νόσο του έρωτα με αυτή της επιληψίας ως προς τη δημοφιλή πεποίθηση περί της πρόκλησής τους από θεϊκούς παράγοντες. Όπως επισημαίνει, δεν πρέπει ούτε η επιληψία ούτε και ο έρωτας να θεωρούνται θεϊκά νοσήματα(μήτε οὖν τὴν ἐπιληψίαν οἰώμεθα θεῖον εἶναι νόσημα μήτε τὸν ἔρωτα, 18.2.18).

Η πεποίθηση περί ύπαρξης υπερφυσικών δυνάμεων, υπεύθυνων για την πρόκληση ασθενειών, οδήγησε τους ανθρώπους στη λήψη συμβουλών από απατεώνες που ευαγγελίζονταν ότι μπορούσαν να τις γιατρέψουν με καθαρμούς και μαγικούς τρόπους.¹¹ Οι υπηρεσίες τέτοιων ανθρώπων, μάγων, άγυρτών, φαρμακῶν κ.α.,¹² χρησιμοποιούνταν και με στόχο στην πρόκληση ασθενειών, τα συμπτώματα των οποίων σχετίζονται πολλές φορές με αυτά του έρωτος. Για παράδειγμα, η τροφός αναρωτιέται μήπως κάποιος εχθρός έκανε μάγια στη Φαίδρα και έχει περιέλθει στην κατάσταση, όπου βρίσκεται.¹³ Αν λοιπόν, οι αρχαίοι Έλληνες κατανοούσαν τα ερωτικά συμπτώματα ως πηγές ανεπιθύμητης οδύνης, όπως και αυτά μιας βίαιης αρρώστιας, δεν μας εντυπωσιάζει το γεγονός ότι και σε μαγικά ερωτικά κείμενα της ελληνορωμαϊκής περιόδου συναντάμε παρόμοια συμπτωματολογία.¹⁴

Μια σημαντική παράμετρος που πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά τη μελέτη διακειμενικότητας μεταξύ χωρίων προερχόμενων από τους ερωτικούς μαγικούς

¹¹ Ιπποκράτης, *Περί ίερῆς νόσου*, 1.29-30.

¹² Άλλοι όροι είναι: γόητες, έπαοιδοί (άνδρες), φαρμακίδες, φαρμακεύτριαι, γοήτιδες (γυναίκες).

¹³ Ευριπίδης, *Ίππόλυτος*, 319 μῶν ἐξ έπακτοῦ πημονῆς ἐχθρῶν τινος;

¹⁴ Faraone (2001: 49).

παπύρους και από την αρχαία ελληνική γραμματεία εν γένει ως προς το μοτίβο του έρωτα ως νόσου είναι οι περιπτώσεις, στις οποίες βιώνεται κατά αυτό τον τρόπο. Ως επί το πλείστον, ο έρωσ βιώνεται ως νόσος, όταν δεν υπάρχει η ανάλογη ανταπόκριση από το αντικείμενο του ερωτικού πόθου, αλλά και όταν οι κοινωνικές συμβάσεις απαγορεύουν τη σύναψη της ερωτικής σχέσης. Το στοιχείο αυτό είναι κοινό μεταξύ των δύο κατηγοριών κειμένων. Όπως προανέφερα, ο τελεστής βρίσκεται σε εξαιρετικά δεινή θέση, χάριν της οποίας προβαίνει στην ύστατη λύση χρήσης ερωτικών πρακτικών μαγείας. Στα περισσότερα παπυρικά κείμενα, πλάι στα ψυχολογικά και σωματικά πλήγματα που πρέπει να βιώσει το θύμα, βρίσκεται και το αίτημα να απωλέσει τα αγαπημένα του πρόσωπα και, μαζί με αυτά, κάθε αίσθημα ντροπής και αναστολής και να ενδώσει στον έρωτα του θύτη. Υπό το πρίσμα αυτό, ο Winkler δικαίως αναγνωρίζει ότι ο βασικός σκοπός των ερωτικών μαγικών ξορκιών άγωγής, είναι να κάνουν γυναίκες ή παρθένες, οι οποίες ζουν με τους συζύγους και τα παιδιά τους ή φυλάσσονται από τις οικογένειες τους, να βγουν από το στενό πλαίσιο της οικείας και να τρέξουν στον τελεστή.¹⁵ Ο μόνος τρόπος να το πετύχουν αυτό είναι να προκαλέσουν την ερωτική επιθυμία του θύματος, γεγονός που επιχειρείται μέσω της χρήσης μαγείας.

Η ερωτική επιθυμία λαμβάνει χαρακτηριστικά νόσου, όταν ο έρωτας είναι ανεκπλήρωτος ή απαγορευμένος,¹⁶ γεγονός για το οποίο έχουμε χαρακτηριστικά παραδείγματα από το σύνολο της αρχαίας ελληνικής γραμματείας. Αρχικά, η Σαπφώ (Απ.31 Lobel-Page) περιγράφει λεπτομερώς την κατάσταση στην οποία περιέρχεται το σώμα της λόγω του ερωτικού της συναισθήματος. Αίτιος είναι ο ανεκπλήρωτος έρωτας της για μια κοπέλα, η οποία προτιμά τη συντροφιά κάποιου άνδρα· η Σαπφώ τον ζηλεύει και τον χαρακτηρίζει ίσο με τους Θεούς (*ἴσος θεοῖσιν*, 1) με γνώμονα την

¹⁵ Winkler (1990: 97).

¹⁶ Toohey (1992: 265-266).

καλοτυχία του.¹⁷ Ακόμη, η Φαίδρα, ηρωίδα του Ευριπίδη, υποφέρει από τον απαγορευμένο και χωρίς ανταπόκριση έρωτά της για το γιο του συζύγου της, Ιππόλυτο. Η κατάσταση της αναγνωρίζεται ως νόσος από τις γυναίκες του χορού (τειρομένην νοσεραῖ κοίται δέμας ἐντὸς ἔχειν / οἴκων [...], 131-132), αλλά και από την ίδια που αναγνωρίζει τον έρωτα ο αρρώστια που πρέπει να κρύψει μέσω της σιγής (ἐπεὶ μ' ἔρωσ ἔτρωσεν [...] σιγᾶν τήνδε καὶ κρύπτειν νόσον, 393-394). Επιπρόσθετα, η Σιμαίθα, πρωταγωνίστρια του 2^{ου} Ειδυλλίου του Θεοκρίτου αποτελεί θύμα ανεκπλήρωτου έρωτα για το Δέλφι, ο οποίος, ύστερα από την ολοκλήρωση της ερωτικής τους σχέσης, την έχει πια ξεχάσει, περνώντας τον καιρό του με κάποια άλλη (145-154). Το δεύτερο μέρος του Ειδυλλίου επικεντρώνεται στην ψυχοσωματική ταλαιπωρία της κοπέλας, την οποία η ίδια αναγνωρίζει ως πύρινη αρρώστια (ἀλλά μέ τις καπυρὰ νόσος ἐξεσάλαξεν, 92). Αυτή η σφοδρή νόσος είναι η αιτία της καταφυγής της σε πρακτικές μαγείας, που έχουν ως στόχο την ερωτική κατάδεση του Δέλφι, αφού ακολουθείται μια τελετουργία, που συνδυάζει στοιχεία *φιλτροκαταδέσμου* και *ἀγωγῆς*.¹⁸ Επίσης, η Μήδεια στα *Ἀργοναυτικά* του Απολλώνιου Ρόδιου υποφέρει από τον έρωτα της για τον Ιάσονα. Ο πατρικός σεβασμός και το ερωτικό πάθος της είναι δύο αντιθετικά συναισθήματα, που έχουν ως αποτέλεσμα την αμφιταλάντευση της Μήδειας. Ο σεβασμός προς τον πατέρα της απαγορεύει να βοηθήσει τον Ιάσονα και τη συγκρατεί, σε αντίθεση με τον έρωτα της, που την ωθεί στη δράση (*αἰδοῖ δ' ἔργομένην θρασὺς ἴμερος ὀτρύνεσκεν*, 653). Ως απόρροια των απαγορεύσεων προς την εκπλήρωση του έρωτα της η Μήδεια περιέρχεται σε μια νοσηρή κατάσταση, εκφάνσεις της οποίας αποτελούν τα συμπτώματα του έρωτος στο σώμα, αλλά και στην ψυχή.

Συμπερασματικά, η κατάσταση των θυμάτων των ερωτικών μαγικών παπύρων, τα οποία περιέρχονται σε μια νοσηρή κατάσταση δεν αποτελεί κεραυνό εν

¹⁷ Page (1955: 21-30).

¹⁸ Βλ. Αβαγιανού (2008: 87-106), για μια ενδελεχή ανάλυση των μαγικών πρακτικών που αξιοποιεί η Σιμαίθα.

αιθρία. Η διακειμενική σύνδεση των κειμένων αυτών με περιπτώσεις όπως οι προαναφερθείσες στέκεται αρωγός στην απόπειρα ερμηνείας τους. Η κατάσταση των γυναικών ή παρθένων των ερωτικών μαγικών παπύρων είναι η τυπική κατάσταση στην οποία περιέρχονται γυναίκες ή παρθένες της που υποφέρουν από την ερωτική επιθυμία. Ως εκ τούτου, ο τελεστής κάνει μάγια, επικαλείται θεούς και δαίμονες με απώτερη ευχή και σκοπό να βιώσει το θύμα την ερωτική επιθυμία.

Τα ψυχοσωματικά συμπτώματα του έρωτος

Τα συμπτώματα του έρωτος, όπως εμφανίζονται στα κείμενα των ερωτικών μαγικών παπύρων και καταδέσμων, χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, ανάλογα με τον τόπο εκδήλωσης τους: στα ψυχολογικά και στα σωματικά. Τα ψυχολογικά συμπτώματα είναι η μανία, η φλόγωση, η αμνησία, η απώλεια των αναστολών. Τα σωματικά συμπτώματα είναι η ζάλη, η σωματική αδυναμία και ωχρότητα, η αποχή από φαγητό και ποτό και η γενικότερη σωματική ταλαιπωρία.¹⁹

Ξεκινώντας από τα σωματικά συμπτώματα έρωτος, όπως αυτά εμφανίζονται στους μαγικούς ερωτικούς παπύρους είναι χαρακτηριστικό ότι στα περισσότερα κείμενα περιγράφεται με ανατομική ακρίβεια ο τρόπος που το ξόρκι καλείται να πλήξει όλα τα όργανα του σώματος.

Χαρακτηριστικό είναι το σύμπτωμα της απουσίας βρώσεως και πόσεως. Στο παπυρικό κείμενο SM 48.J (2^{ος} -3^{ος} αι. μ. Χ) ο Ελουρίων εύχεται για την Κοπρία: *ἀλλὰ μητὲ δυνηθῆι μήτε φαγῖν μήτε πῖν μήτε ὕπνου τυχῖν διὰ παντὸς μήτε εὐσταθῖν ἢ ἰσυχάζιν τῆ ψυχῆ ἢ τῆς φρεσὶ ἐπιζητοῦσα Ἐλουρίωνα* «να μη μπορεί ούτε να φάει, ούτε να πιει ούτε να κοιμηθεί ούτε να σταθεί ή να ησυχάζει στη ψυχή και στο νου, επιζητώντας τον Ελουρίωνα» (9-10). Τα ίδια αποτελέσματα, εμφανίζονται και στο PGM 61 (3^{ος} μ.Χ. αι.) που τιτλοφορείται ως *Φίλτρον ἐπαινετόν*. Ο τελεστής πρέπει να υψώσει κανάτα με φίλτρο που φτιάχνεται από λάδι, παντζάρι και εφτά φύλλα ελιάς στη σελήνη (5-6) και

να πει τα μαγικά λόγια. Η κοπέλα εδώ, εκτός από την στέρηση φαγητού και ποτού (και μὴ δυνηθῆ μῆτε πιεῖν μῆτε φαγεῖν, 18-19), πρέπει να ζαλίζεται σε σημείο να μην αναγνωρίζει πού πατά και πού βρίσκεται (σκοτώσον αὐτήν· μὴ γνώτω, ποῦ ἐστίν, 15-16).

Με ενδεδλεχὴ περιγραφή δίνονται τα συμπτώματα ἔρωτος στο μαγικό ερωτικό κείμενο του PGM 4, 296-466, που τιτλοφορεῖται Φιλτροκατάδεσμος θαυμαστός (4^{ος} π.Χ. αι.). Δίνεται η οδηγία στο θύτη να πλάσει δύο κέρινα ομοιώματα. Το ένα θα εἶναι αρσενικό και το ἄλλο θηλυκό. Το αρσενικό, που προσιδιάζει στο θεό Ἄρη, θα εἶναι οπλισμένο με ξίφος, το οποίο θα βυθίζει στο λαιμό του θηλυκού, που θα κάθεται στα γόνατα, με τα χέρια δεμένα πισθάγκωνα.¹⁹ Ἀκόμη, το σώμα του θηλυκού θα πρέπει να τρυπηθεῖ με δεκατρεῖς βελόνες στο κεφάλι, τα αφτιά, το στόμα, τα υποχόνδρια, τα χέρια, το αἰδοῖο, τα πέλματα. Επιπρόσθετα, υπάρχει μολύβδινη πινακίδα (329), όπου καταγράφεται ο μαγικός λόγος. Το θύμα θα πρέπει να μὴ μπορεί να φάει να πιει, να κοιμηθεῖ, να μὴ αντέχει και να μὴ στέκεται (να μὴ δυνηθῆ ἢ δεῖνα μῆτε πιεῖν μῆτε φαγεῖν, μὴ στέργειν, μὴ καρτερεῖν, μὴ εὐσταθῆσαι, μὴ ὕπνου [τ]υχεῖν ἢ δεῖνα ἐκτός ἐμοῦ, τοῦ δεῖνα, 354-6).

Το σύμπτωμα της ωχρότητας αναφέρεται στο παπυρικό κείμενο PGM 36 (4^{ος} μ.Χ. αι.) 333-360 σε ξόρκι αγωγῆς με χρήση της Σμύρνας. Η Σμύρνα καλεῖται να αναζητήσῃ παντού το θύμα και μόλις το βρεῖ να εισβάλει ως βροντή, αστραπή και φωτιά (356-357), ὥστε να αρχίσουν τα βασανιστήρια του θύματος. Το σώμα της γυναίκας θα περιέλθῃ σε εξαιρετική αδυναμία, αφού θα εἶναι ωχρή, λεπτή, αδύναμη, ἄτονη και δε θα μπορεί να φέρῃ σε πέρας οποιαδήποτε δραστηριότητα (λεπτὴν, χ[λωρ]άν, ἀσθενήν, ἄτοναν, ἀδύναμον ἐκ π[αντ]ὸς [τοῦ σ]ώματος αὐτῆς ἐ[νεργήματος] 356-357).

Επιπρόσθετα, η πρόκληση αἰπνίας στο θύμα αποτελεί βανιστήριο που

¹⁹ Faraone (2001: 52), επισημαίνεται ο αντικατοπτρισμός της ελληνικής παράδοσης στην εικόνα των ομοιωμάτων αυτών, σύμφωνα με την οποία ο ἄνδρας ἔχει κυριαρχικό ρόλο ενώ η γυναίκα εἶναι δέσμια και βασανιζόμενη.

συναντάται σε πολλά παπυρικά χωρία. Το θύμα θα σκέφτεται μόνο το θύτη, θα έχει εφιάλτες ή άλλα ενοχλητικά συναισθήματα, χωρίς την ύπαρξη εφιαλτών. Σύμφωνα με τον Πετρόπουλο, τα ξόρκια που τιτλοφορούνται *ἀγρυπνητικές* ή *ἀγρυπνητικά* αποσκοπούν στη διατάραξη και στέρηση του ύπνου με σκοπό να καμφθεί η αντίσταση του θύματος και να ενδώσει στο θύτη.²⁰

Σε ένα αρκετά σύντομο αγρυπνητικό ξόρκι, στο PGM 7 (4^{ος} αι.μ.Χ.) ο τελεστής καλείται να γράψει πάνω σε θαλασσινό όστρακο: *ἀγρυπνείτω μοι ἢ δεῖνα τῆς δεῖνα, ἐκείνη τῆ νυκτὶ/ ἀγρυπνήσει* «να μη κοιμηθεί για μένα η δεῖνα, κόρη της δεῖνα. Εκείνη τη νύχτα να μη κοιμηθεί» (PGM7, 375-6). Τον ίδιο σκοπό εξυπηρετεί και η Ἀγωγή *ἀγρυπνητική* (PGM4, 2939-2962) με πιο περίτεχνο τρόπο. Πιο συγκεκριμένα, ο τελεστής καλείται να αφαιρέσει τους οφθαλμούς μιας ζωντανής νυχτερίδας και, αφού τη σκοτώσει, να κολλήσει τα μάτια της πάνω σε κέρινο ομοίωμα μικρού σκυλιού (*τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν τῆς νυκτερίδος εἰς τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν τοῦ κυναρίου ἐνθὲς καὶ τὸν εὐώνυμον ὁμοίως εἰς τὸν εὐώνυμον*, 2943-2944). Τα μάτια θα πρέπει να τρυπηθούν με βελόνες, ώστε το θύμα να μη μπορεί να κοιμηθεί και να μην έχει κανέναν άλλο στο μυαλό του εκτός το θύτη: *ἵνα ἀποβάληται τὸ πυρινὸν ἢ δεῖνα ἐν τῷ ὀφθαλμῷ ἢ καὶ ἀγρυπνῆ κατὰ νοῦν μηδένα ἔχουσα, εἰ μὴ ἐμὲ τὸν δεῖνα μόνον* «να χάσει τη φωτιά από τα μάτια της ή και να αγρυπνεί μην έχοντας κανέναν άλλο στο μυαλό της εκτός από μένα». Η νυχτερίδα είναι νυκτόβιο ζώο και η νυχτερινή της ανησυχία πρέπει να μεταφερθεί στο θύμα και να καταστρέψει τον ύπνο του. Η συγκεκριμένη περίπτωση αποτελεί παράδειγμα *συμπαθητικής* ή *ομοιοπαθητικής* τελετουργίας,²¹ αφού ο τελεστής καρφώνει το ομοίωμα με βελόνες, με απώτερο σκοπό ο πόνος του να μεταφερθεί στο θύμα, ενισχύοντας την αϋπνία του.²²

Στο παπυρικό κείμενο PGM 17a, ο ύπνος της Τιγηρού επηρεάζεται μέσω

²⁰ Πετρόπουλος (1997: 107).

²¹ Faraone - Obbink (1991: 8).

²² Faraone (2001: 65-66).

ονείρων με τον Ερμεία, τα οποία συνοδεύονται από ονειρώξεις (ἀεί μου μιμησκομένην, [..] κ[οι]μωμένην, ένυπνιαζομένην, όνειρώττουσαν, 11-15). Αρχικά, οι ονειρώξεις αποτελούν σημείο της ερωτικής επιθυμίας που επιθυμεί ο θύτης να προκληθεί στο θύμα. Ο Αριστοτέλης στο *Περί ζώων γενέσεως* αναφέρεται στις γυναικείες ονειρώξεις κατά τη διάρκεια των ερωτικών ονείρων (γίγνεται καί ταῖς γυναιξί νύκτωρ ὁ καλοῦσιν ἐξονειρώττειν, 22-23).²³ Επιπρόσθετα, ο Αρτεμίδωρος (2ος - 3ος αι. μ.Χ.), στα *Όνειροκριτικά*, ορίζει τους όνειρωγμούς ως παραισθήσεις που δημιουργούνται από καθημερινές εμπειρίες «οι οποίες επιστρέφουν κατά τη διάρκεια του ύπνου και εμφανίζονται στην ψυχή».²⁴ Μάλιστα φέρει ως παράδειγμα τον εραστή που βλέπει στον ύπνο ότι είναι με τον ερώμενό του.²⁵ Θέτοντας τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα του ξορκιού υπό το πρίσμα του συγκεκριμένου χωρίου των *Όνειροκριτικών*, εικάζουμε ότι η Τιγηρού, ερωτευμένη με τον Ερμεία πρέπει να βασανίζεται από παραισθήσεις στον ύπνο της, φανταζόμενη ότι είναι μαζί του.

Τα παραπάνω συμπτώματα συναντώνται και σε χωρία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας. Η Σαπφώ αναφέρει τη ζάλη, η οποία επέρχεται μέσω του θολώματος των ματιών, σε συνδυασμό με τα συμπτώματα της ωχρότητας, της εφίδρωσης και του φόβου (ὀπάτεσσι δ' οὐδ' ἔν ὄρημι, [..]/ κὰδ δέ μ' ἴδρωσ κακχέεται, τρόμος δέ/παῖσαν ἄγρει, χλωροτέρα δέ ποίας/ἔμι, Απ.31 Lobel Page.11-15). Το σύμπτωμα της ανορεξίας εμφανίζει η Φαίδρα, στον *Ίπόλυτο*, του Ευριπίδη, η οποία παραμένει τρεις μέρες χωρίς φαγητό (τριταίαν γ' οὔσ' ἄσιτος ἡμέραν, 275), εξαιτίας του ερωτικού πάθους της για τον *Ίπόλυτο*.

Επιπρόσθετα, η Μήδεια στα *Άργοναυτικά* του Απολλώνιου Ρόδιου χάνει τη δυνατότητα ομιλίας (τήν δ' ἀμφασίη λάβε θυμόν, 3.284) μόλις βλέπει για πρώτη φορά

²³ Winkler (1990: 92-93).

²⁴ Αρτεμίδωρος, *Όνειροκριτικά*, 1.1.9, τὰ ποιά τῶν παθῶν προσανατρέχειν πέφυκε καί προσανατάσσειν ἑαυτὰ τῇ ψυχῇ καί τοὺς όνειρωγμούς ἀποτελεῖν

²⁵ Αρτεμίδωρος, *Όνειροκριτικά*, 1.10, τὸν ἐρώντα ὄναρ ἅμα τοῖς παιδικοῖς εἶναι δοκεῖν

τον Ιάσονα, θυμίζοντάς μας το θύμα της Ἀγωγῆς ἐπὶ ζμύρνης ἐπιθυομένης (4.1496-1595), που καλείται να μη μιλά σε κανένα (εἰ λαλεῖ πρὸς τινά, μὴ/ λαλείτω, 1511-1512). Ἀκόμη, ο ερωτικός πόθος στερεῖ τη δυνατότητα ὕπνου (μάλ' οὐ Μήδειαν ἐπὶ γλυκερὸς λάβεν ὕπνος/πολλὰ γὰρ Αἰσονίδαο πόθῳ μελεδήματ' ἔγειρεν, 3.751-752). Ἀκόμη, εμφανίζει το σύμπτωμα της ωχρότητάς, αφού τα μάγουλα της άλλοτε χλωμιάζουν και άλλοτε κοκκινίζουν, ως σύμπτωμα του έρωτος που καίει την καρδιά της (τοῖος ὑπὸ κραδίῃ εἰλυμένος αἶθετο λάθρη/οὔλος ἔρωσ, ἀπαλὰς δὲ/μετετρωπᾶτο παρειάς/ἔς χλόον, ἄλλοτ' ἔρευθος, 3.297-298). Επιπλέον, παρουσιάζεται το σύμπτωμα της ζάλης, αφού τα μάτια της θολώνουν μόλις βλέπει τον Ιάσονα και ετοιμάζεται να του ανακοινώσει τη βοήθειά της (ὄμματα δ' αὐτῶσ/ ἤχλυσαν, 3.962-963).

Παράλληλα, η Σιμαίθα εμφανίζει το σύμπτωμα της ωχρότητας (καί μευ χρῶσ μὲν ὁμοῖος ἐγένετο πολλάκι θάψῳ, 96) μόλις βλέπει για πρώτη φορά τον Δέλφι, ενώ δεν έχει ὄρεξη για φαγητό, γεγονός που καταλαβαίνουμε από την ρήση της, ότι τα κόκκαλα της έχουν γίνει ένα με τη σάρκα της (αὐτὰ δὲ λοιπά/ὄστί' ἔτ' ἦσ καὶ δέρμα, 97-98). Από την κατάσταση της δεν απουσιάζει το σύμπτωμα της αφασίας, αφού δεν μπορεί να αρθρώσει λέξη μόλις βλέπει το Δέλφι να στέκεται στην πόρτα της (οὐδέ τι φωνῆσαι δυνάμαν, 121-122). Την αδυναμία άρθρωσης καταλαβαίνουμε, επίσης, από το γεγονός ότι παρομοιάζεται με μωρό που, μη μπορώντας να μιλήσει κανονικά, κλαψουρίζει, για να καλέσει την μητέρα του (οὐδ' ὅσσον ἐν ὕπνῳ/κνυζεῦνται φωνεῦντα φίλαν ποτὶ ματέρα τέκνα, 122-123).

Στο σημείο αυτό της παρούσας ανακοίνωσης θα αναφερθῶ στα ψυχολογικά συμπτώματα του έρωτος, όπως αυτά εμφανίζονται στους ερωτικούς μαγικούς παπύρους, ξεκινώντας από τον ερωτικό παραλογισμό, ο οποίος αποτελεί κοινό τόπο στην ερωτική συμπτωματολογία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας. Αρχικά ο Ανακρέων αναφέρεται στην ερωτική μανία ως απόρροια του ερωτικού πάθους (ἐρέω τε δηῦτε κούκ ἐρέω/ καὶ μαίνομαι κού μαίνομαι, fr.84). Ἀκόμη, η Φαίδρα αναγνωρίζει τη

μανία της ως συμφορά σταλμένη από τους Θεούς (*ἐμάνην, ἔπεσον δαίμονος ἄτη*, 241), οι οποίοι εικάζεται από το χορό ότι ευθύνονται για την γενικότερη κατάσταση της (βλ. παραπάνω). Επιπλέον, στη *Φαρμακεύτρια*, του Θεοκρίτου η Σιμαίθα υφίσταται μανία, ως σύμπτωμα του έρωτα για το Δέλφι (*ὡς ἐμάνην*, 87). Επιπρόσθετα, η μανία δεν λείπει από τον κατάλογο ερωτικών συμπτωμάτων της Μήδειας στον Απολλώνιο Ρόδιο, αφού ο τρόπος, με τον οποίο την τσιμπά το βέλος του Έρωτα κατά την εναρκτήρια φάση της ερωτικής επιθυμίας, παραλληλίζεται με τσίμπημα από μύγα που τσιμπά τα νεαρά θηλυκά βόδια και τα τρελαίνει (*οἷόν τε νέαις ἐπὶ φορβάσιν οἴστρος τέλλεται, ὄν τε μύωπα βοῶν κλείουσι νομῆες*, 3.276).²⁶

Αναφέρονται ως παράδειγμα δύο χωρία μαγικών ερωτικών παπύρων, όπου η μανία βρίσκεται μεταξύ των ερωτικών συμπτωμάτων. Αρχικά, στην αγωγή που τιτλοφορείται *Ξίφος Δαρδάνου*, ο τελεστής καλεί τον έρωτα να καλύψει τις σκοτεινές σκέψεις και να εμπνεύσει στο θύμα σκοτεινή φρενίτιδα (*ὁ τοὺς σώφρονας/λογισμοὺς ἐπικαλύπτων/καὶ σκοτεινὸν ἐμπνέων οἴστρον*, 1760-1761). Ακόμη, στο χωρίο PGM IV, 2485-2486 ο θύτης παρακαλεί το θεό Ακτίωφη να βαδίσει προς το θύμα, να κρατήσει τον ύπνο της και να δώσει φλόγωση ψυχής και τρέλα: *βάδισον πρὸς τὴν δεῖνα καὶ βάσταξον αὐτῆς τὸν ὕπνον καὶ δὸς αὐτῇ καῦσιν ψυχῆς, κόλασιν φρενῶν καὶ παροίστησιν*. Επίσης, στο PGM IV, 2753 ο θύτης ικετεύει την Περσεφόνη, την Άρτεμη και την Εκάτη και τους πρόωρα πεθαμένους να του φέρουν την κοπέλα στην εξής κατάσταση: *μαινομένη ἢ δεῖνα*) ἤκοι ἐπ' ἐμαῖσι θύραισι τάχιστα, ληθομένη τέκνων συνηθείης τε τοκῶν καὶ στυγέουσα τὸ πᾶν ἀνδρῶν γένος ἠδὲ γυναικῶν ἐκτὸς ἐμοῦ «τρελαμένη η δείνα να έρθει την πόρτα μου πάρα πολύ γρήγορα, ξεχνώντας τα παιδιά και τους γονεῖς και μισώντας όλους, άνδρες και γυναίκες, εκτός από μένα».

²⁶ Για τη σύνδεση του οίστρου με τη μανία βλ. LSJ, λήμμα: οἴστρος. Πβ. Ευριπίδης, *Βάκχαι* (1228-1229): [..] εἶδον Αὐτόνοην Ἴνώ θ' ἅμα ἔτ' ἀμφὶ δρυμοὺς οἰστροπληγᾶς ἀθλίας. Πβ., επίσης, και Αχιλλέας Τάτιος, *Τα κατὰ Λευκίππην και Κλειτοφῶντα* (2.378), όπου αναφέρεται πως η γυναίκα φέρεται σαν μαινάδα (οἴστρεϊ) την ώρα της ερωτικής ηδονής.

Στο συγκεκριμένο ερωτικό ξόρκι βλέπουμε, επίσης το αίτημα της λήθης των οικείων προσώπων. Το θύμα καλείται να ξεχάσει τους συγγενείς, τους φίλους, την οικογένεια και κάθε άλλο αγαπημένο πρόσωπο. Όπως επισημαίνει ο Πετρόπουλος πρόκειται για μια αλλαγή στις προτεραιότητες του θύματος, με κεντρικό αίτημα του θύτη να γίνει εκείνος βασική προτεραιότητά του.²⁷ Η λήθη των οικείων ως απόρροια του έρωτος δεν είναι κεραυνός εν αιθρία, αλλά εμφανίζεται στον Φαίδρο, του Πλάτωνος, όπου η ερωτευμένη ψυχή ξεχνά τη μητέρα, τα αδέλφια και τους φίλους (*ἀλλὰ μητέρων/τε καὶ ἀδελφῶν καὶ ἐταίρων πάντων λέλησται*, 252a). Το πλατωνικό χωρίο δύναται να παραλληλιστεί ως προς την φρασεολογία του με το παπυρικό χωρίο του PGM61, όπου το θύμα καλείται να ξεχάσει πατέρα, μητέρα, αδέρφια, άνδρα φίλους, εκτός από τον ίδιο τον τελεστή (*ἐπιλάθηται πατρός καὶ μητ[ρό]ς, ἀδελφῶν, ἀνδρός,/ φίλου, π[λ]ὴν ἐμοῦ μόνου τούτων πάν[τ]ων ἐπιλάθηται*, 29-30). Επιπρόσθετα, η Μήδεια κατά το όνειρο της, το οποίο ερμηνεύεται ως έκφανση των επιθυμιών του ασυνειδήτου,²⁸ ονειρεύεται πως ξεχνά τους γονείς της και φεύγει με τον Ιάσονα (*ἢ δ' ἄφνω τὸν ξεῖνον, ἀφειδήσασα τοκῆων,/ εἴλετο*, 3.630-631). Άλλο ένα παράδειγμα αποτελεί το χωρίο, στο PGM19a, η Κάρωσα καλείται να μη θυμάται ούτε το παιδί, ούτε τον άνδρα της (*μη [ιδίω] ἀνδρὶ μνημονεύειν, μη τέκνου*, 53).

Το σύμπτωμα της φλογώσεως παρουσιάζεται στην ψυχή αλλά και το σώμα. ενώ συναντάται και αυτό σε αμφοότερες τις περιπτώσεις της Μήδειας και της Σιμαίθας. Το καταστροφικό ερωτικό πάθος για τον Ιάσονα καίει την καρδιά της Μήδειας (*τοῖος ὑπὸ κραδίῃ εἰλυμένος αἶθετο λάθρη, οὔλος ἔρωτος*, 3.296-297), αλλά και η καρδιά της Σιμαίθας φλέγεται μόλις βλέπει για πρώτη φορά τον Δέλφι (*ὥς μοι πυρὶ θυμὸς ἰάφθη*, 86). Στα ερωτικά ξόρκια αγωγής η ερωτική καύση του θύματος λαμβάνεται πολύ σοβαρά υπόψη, αφού τοποθετούνται πολλές φορές στο βαλανεῖον, δηλαδή το δωμάτιο

²⁷ Πετρόπουλος (1997: 111).

²⁸ Green (1997: 269).

του δημόσιου λουτρού, όπου επικρατούσε αρκετή ζέστη. Πρόκειται για μικρά σε έκταση ξόρκια με συγκεκριμένη δομή. Δίνονται οδηγίες για το υλικό γραφής και υπάρχει επίκληση σε κάποια θεότητα. Οι οδηγίες είναι αρκετά σαφείς αφού είναι σημαντικό ο τελεστής του ξορκιού να τις ακολουθήσει κατά γράμμα ώστε να επιτευχθεί ο στόχος του. Στο τέλος, υπάρχει το αίτημα του τελεστή με τα ψυχοσωματικά πλήγματα που πρέπει να υποστεί στο θύμα για να ενδώσει στον έρωτά του.²⁹

Άξια αναφοράς είναι, επίσης, η *ἔμπυρος ἀγωγή* που καταγράφεται στον PGM 36, 69-101. Το συγκεκριμένο ξόρκι διαφημίζεται από την αρχή για τα θαυματουργά του αποτελέσματα: *ἄγι δὲ ἄνδρας γυνεξιν καὶ γυνεκας ἄνδρεσιν/ καὶ παρθένους ἐκπηδᾶν οἴκοθεν ποιεῖ* «φέρει άνδρες σε γυναίκες και γυναίκες σε άνδρες και κάνει τις παρθένες να πηδούν έξω από τα σπίτια τους». Ο τελεστής πρέπει να πάρει καθαρό παπυρικό φύλλο (*χάρτην*), και να γράψει με αίμα γαιδάρου τα ονόματα, αυτού και του θύματος. Γίνεται επίκληση στον Τυφώνα από κοινού με τον Σηθ για συνδρομή στην ευόδωση του ξορκιού. Ακόμη, θα πρέπει να υπάρχει μαγικό υλικό (οὐσία γυναικός), δηλαδή μαλλιά ή οποιοδήποτε άλλο στοιχείο από το θύμα. Ο χάρτης πρέπει να τοποθετηθεί στον θάλαμο του βαλανείου. Το κείμενο του παπύρου περιλαμβάνει μαγικά λόγια και τα γνωστά ψυχοσωματικά αποτελέσματα: *ὡς ὑμεῖς καίεσθε καὶ πυροῦσθε, οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ, ἢ καρδίᾳ τῆς δεῖνα, ἧς ἔτεκεν ἡ δεῖνα, ἕως ἂν ἔλθῃ φιλοῦσα ἐμὲ τὸν δεῖνα καὶ τὴν θηλυκὴν αὐτῆς φύσιν τῆ ἀρσενικῆ μου κολλήσῃ,/ ἤδη ἤδη, ταχύ ταχύ* «όπως εσεῖς καίγεστε και φλογίζεστε, έτσι να καίγεται η ψυχή της δείνα, που τη γέννησε η δείνα, μέχρι να έρθει να με αγαπήσει και να κολλήσει τη θηλυκή της φύση πάνω στη δική μου την αρσενική/ αμέσως αμέσως, γρήγορα γρήγορα».

Ο έρωτας συνδέεται, επίσης, μεταφορικά με τη φωτιά που καίει και λιώνει το θύμα. Στη Φαρμακεύτρια, του Θεοκρίτου η Σιμαίθα καίει φύλλα δάφνης

²⁹ Κερά (2020: 59).

προσευχόμενη να λιώνει η σάρκα του Δέλφι όπως αυτά.³⁰ Ανάλογο αποτέλεσμα έχουμε από την καύση του φυτού της Σμύρνας στο PGM 4, 1497-1595, που φέρει τον τίτλο *Ἄγωγή ἐπὶ Ζμύρνης ἐπιθυομένης*. Η Σμύρνα παρουσιάζεται προσωποποιημένα, αφού την επικαλείται ο τελεστής του ξορκιού σαν να είναι θεότητα. Συγκεκριμένα, η Σμύρνα, χάρη στις ιδιότητες που της αποδίδονται ως *σαρκοφάγον και/ φλογικὴν τῆς καρδίας* (1504-5) «σαρκοφάγο και ικανή να πυρπολεί τις καρδιές», έχει την εξής αποστολή: *ἔμμεινον αὐτῆς ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ καῦσον αὐτῆς τὰ σπλάγχνα, τὸ στήθος, τὸ ἥπαρ, τὸ πνεῦμα, τὰ ὀσᾶ, τοὺς μυελούς* «μείνε στην καρδιά της και κάψε της τα σπλάγχνα, το στήθος, το ήπαρ, το πνεύμα, τα οστά, τους μυελούς» (1527-30). Μάλιστα διατηρείται η φόρμουλα «ὅπως-έτσι», που βλέπουμε και στη Φαρμακεύτρια, αλλά με πολύ πιο άγρια αποτελέσματα στο θύμα: *ὡς ἐγὼ σε κατακάω[.]/ οὔτω ἦς φιλω, τῆς δεῖνα, κατάκαυσον τὸν ἐγκέφαλον, ἔκκαυσον καὶ ἔκστρεψον αὐτῆς τὰ σπλάγχνα, ἔκσταξον αὐτῆς τὸ αἷμα* «ὅπως εγώ σε κατακαίω έτσι θέλω και αυτής, της δείνα, να κάψεις τον εγκέφαλο, κάψε και στριφογύρισε τα σπλάγχνα της/ στάξε της το αίμα» (1540-5).

Όπως βλέπουμε η καύση ξεκινά από την ψυχή, που είναι η έδρα των συναισθημάτων, συνεχίζεται στον εγκέφαλο, το κέντρο της νόησης, και προχωρά στα σπλάγχνα της κοπέλας μέχρι να στάξει όλο της το αίμα. Τα παραπάνω βασανιστήρια θα διαρκέσουν μέχρι η κοπέλα να έρθει στο θύτη και να κάνει ό, τι της ζητήσει, ούσα ερωτευμένη μαζί του (1531-3, 1546-8).

Μια ιατρική και μαγική εξήγηση της μανίας: η περίπτωση της Λευκίπης, του Αχιλλέα Τάτιου

Φτάνοντας προς το τέλος της εισήγησης, θα ήθελα να αναφερθώ σε ένα χωρίο από το μυθιστόρημα του Αχιλλέα Τάτιου, *Τα κατά Λευκίπην και Κλειτοφῶντα*, όπου η

³⁰ Θεοκ., Ειδ.2, 23, *ἐγὼ δ' ἐπὶ Δέλφιδι δάφναν/αἴθω· χὼς αὐτα λακεῖ μέγα καπυρίσασα []/οὔτω τοι καὶ Δέλφις ἐνὶ φλογὶ σάρκ' ἀμαθύνει* «ὅπως τα δαφνόφυλλα αντηχούν ηχηρά στη φωτιά [..] έτσι να λιώνει και η σάρκα του Δέλφιδος στη φλόγα»

κεντρική ηρωίδα, Λευκίππη, πέφτει θύμα μαγείας. Όπως θα δούμε η ηρωίδα, αν και παρουσιάζεται ως θύμα ερωτικών μαγικών πρακτικών, εμφανίζοντας κυρίως το σύμπτωμα της μανίας, τελικά ξεφεύγει της ερωτικής κατάδεσης. Μάλιστα, ο συγγραφέας παρουσιάζοντας τη Λευκίππη ως τυπική ιπποκρατική παρθένα ασθενή, προβάλλει πολύ εμφατικά την απουσία οποιασδήποτε ερωτικής διάθεσης από μέρους της.³¹

Όπως προκύπτει από τη μελέτη των ερωτικών μαγικών παπύρων, θύματα των μαγικών πρακτικών είναι ως επί το πλείστον οι γυναίκες. Παρομοίως, η Λευκίππη πέφτει θύμα των ερωτικών μαγικών πρακτικών ενός άνδρα που, όντας ερωτευμένος μαζί της, θέλει να της προκαλέσει παρόμοια συναισθήματα. Ως αρωγό προς τον σκοπό αυτό, ο Γοργίας, ο οποίος είναι ο ίδιος μάγος (φύσει φαρμακεύς, 4.15.4), κατασκευάζει ένα μαγικό ερωτικό φίλτρο (σκευάζει τι φάρμακον ἔρωτος). Η ιδιαίτερη μνεία στη φύσει μαγική ικανότητα του Γοργία προκύπτει ως απόρροια της Αιγυπτιακής καταγωγής του (Γοργίας ἦν [...] Αἰγύπτιος, 4.15.3).³² Ωστόσο, ο δούλος, ο οποίος λειτουργώντας ως τελεστής για το μαγικό ξόρκι αναλαμβάνει να αναμείξει το μαγικό φίλτρο στο ποτό της Λευκίππης, δεν ακολουθεί σωστά τη συνταγή του μάγου. Χρησιμοποιεί το φίλτρο χωρίς να το αναμείξει στο ποτό της Λευκίππης, με αποτέλεσμα να προκαλέσει μανία (Λανθάνει δὲ ἀκράτῳ χρησάμενος τῷ φαρμάκῳ, καὶ τὸ φίλτρον εἰς μανίαν αἴρεται, 4.15.3).

Σε αντίθεση με τα θύματα των ερωτικών μαγικών παπύρων, η Λευκίππη παρουσιάζει μόνο το σύμπτωμα της μανίας, καθώς ο τελεστής δεν ακολούθησε πιστά τις οδηγίες, γεγονός απαραίτητο για να επιτευχθεί ο ερωτικός σκοπός. Όπως διαπιστώνεται και από τη μελέτη των ερωτικών μαγικών παπύρων, «η μαγική πράξη

³¹ Βλ. Kazantzidis (2014). Πηγή έμπνευσης για την πραγμάτευση της περίπτωσης της Λευκίππης ως κατεξοχήν παράδειγμα ιπποκρατικής ασθενούς, από την οποία απουσιάζει η ερωτική επιθυμία, αποτελεί το άρθρο του Kazantzidis, G., *Callimachus and Hippocratic Gynecology Absent desire and the female body in 'Acontius and Cydippe'*, όπου πραγματεύεται την περίπτωση της Κυδίππης, του Καλλιμάχου, δίνοντας έμφαση στο πώς η αφήγηση την παρουσιάζει ως ασθενή, καταδεικνύοντας την απουσία ερωτικών συναισθημάτων για τον Ακόντιο.

³² Dickie (2001: 221-223), για την αναφορά στους Αιγυπτίους ως ειδήμονες της μαγείας.

αποτελεί μια τελετουργία, ενώ μέσω του λόγου δίνονται οδηγίες για τη συγκέντρωση των απαραίτητων υλικών που συνδυάζονται με τη μελέτη των μαγικών παπύρων». ³³ Παρόλα αυτά ο Αχιλλέας Τάτιος παρουσιάζει τη Λευκίππη κυριολεκτικά ως θύμα μαγικής ερωτικής κατάδεσης, μέσω των πολλαπλών αναφορών στην ίδια ως δέσμια. Ο Κλειτοφών λέει ότι η Λευκίππη είναι δεμένη (βρόχους ἔδησαν τὴν ἀθλίαν, 4.9.4), ενώ παρακαλεί να τη λύσουν, καθώς δεν αντέχει να βλέπει τα δεσμά στα χέρια της (Ὡς δὲ εἶδον αὐτῆς περὶ τὰς χεῖρας τὰ δεσμά, ἐδεόμην Μενελάου [...] ἤδη “λύσατε” λέγων, “ἴκετεύω, λύσατε· οὐ φέρουσι δεσμὸν χεῖρες ἀπαλαί, 4.9.4). Ακόμη, η Λευκίππη δένεται κρεβάτι της (κεῖται [...] δεδεμένη, 4.9.5). Ωστόσο, αυτό το κυριολεκτικό δέσιμο της Λευκίππης λειτουργεί ως απόδειξη της αποτυχίας της μεταφορικής ερωτικής κατάδεσής της. Ὅπως παρατηρεῖ πολύ εύστοχα η Baker, η Λευκίππη δένεται στα χέρια και ύστερα στο κρεβάτι της και όχι σεξουαλικά ή συναισθηματικά με τον Γοργία. ³⁴

Το μαγικό φίλτρο που πίνει η Λευκίππη μπορεί να μην επιτυγχάνει τον άμεσο στόχο του, όμως προκαλεί στην ηρωίδα συμπτώματα, που ανήκουν στην ερωτική συμπτωματολογία των ερωτικών μαγικών παπύρων. Πιο συγκεκριμένα, η ηρωίδα παρουσιάζει το σύμπτωμα της μανίας, ενώ υποφέρει από παραισθήσεις κατά τη διάρκεια του ύπνου της. Η Λευκίππη αναγνωρίζεται από την αρχή ως θύμα μανίας (Συνέντες οὖν ὅτι μανία εἴη τις τὸ κακόν, 4.9.2). Μάλιστα, ο ίδιος ο Κλειτοφών αναγνωρίζει τη μανία της ως κακό σταλμένο από κάποια εξανθρώπινη δύναμη, πιο συγκεκριμένα από κάποιο δαίμονα (μανία γὰρ ἐτηρούμεθα [...] φοβοῦμαι πάλιν τὸν δαίμονα μή τί σοι κακόν ἐργάσεται, 4.9.7). Επιπρόσθετα, ο Κλειτοφών θρηνεῖ για τα δεσμά που συνοδεύουν τη Λευκίππη κατά τη διάρκεια του ύπνου της. Εδώ, το κυριολεκτικό δέσιμο της Λευκίππης, εμπλέκεται και πάλι με τη μεταφορική ερωτική της κατάδεση (οἴμοι, φιλάττη, δέδεσαι καὶ καθεύδουσα, 4.10.5). Ο ισχυρισμός αυτός

³³ Κερά (2020: 38).

³⁴ Baker (2016: 128).

ενισχύεται αν ληφθεί υπόψη ότι η ηρωίδα βλέπει στον ύπνο της φανταστικές μορφές (Τίνα ἄρα σου τὰ φαντάσματα;, 4.10.6), βασανιστήριο με το οποίο απειλούνται και τα θύματα των ερωτικών μαγικών παπύρων. Η νόσος της Λευκίππης διαρκεί για δέκα μέρες και όταν κάποτε καταφέρνει να θυμηθεί, βασανίζεται ξανά από παραισθήσεις κατά τη διάρκεια των ονείρων της. Αυτή τη φορά η ηρωίδα δηλώνει την ίδια την πηγή των παραισθήσεων της, η οποία δεν είναι άλλη από το μάγο Γοργία (ταύτην ἀφήσιν ὄνειροπολουμένη τὴν φωνὴν “διὰ σὲ μαίνομαι, Γοργία). Εδώ η ηρωίδα θυμίζει το θύμα ενός ερωτικού μαγικού ξορκιού αγωγής (3^{ος}/ 4^{ος} αι .π. X) το οποίο καλείται, μεταξύ των άλλων βασανιστηρίων του, να μη μπορεί να κοιμηθεί αλλά να έχει στο νου του τον ερωτευμένο τελεστή (εἰ κοιμᾶται, μὴ κοιμᾶσθω, ἀλλ’ ἐμὲ μόνον, τὸν δεῖνα, κατὰ νοῦν ἐχέτω, PGM 4.1519-1520). Παρόλα αυτά, πρόκειται για ένα μαγικό ερωτικό ξόρκι που δεν επιτυγχάνει τον απώτερο σκοπό της ερωτικής σύνδεσης με το θύτη.

Ωστόσο, η ασθένεια της Λευκίππης, η οποία αναγνωρίζεται εξαρχής ως *μανία*, όπως προανέφερα, σε συνδυασμό με τα υπόλοιπα συμπτώματα που εμφανίζει η ηρωίδα, δημιουργεί μια κλινική εικόνα της ηρωίδας ως τυπικής ιπποκρατικής παρθένα ασθενούς. Ο Lesley Dean Jones, στο άρθρο του «*The Politics of Pleasure: Female Sexual Appetite in the Hippocratical Corpus*», πραγματεύεται το ζήτημα της απουσίας συνειδητής σεξουαλικής επιθυμίας από πλευράς των γυναικών. Οι γυναίκες, σε αντίθεση με τους άνδρες, είναι από τη φύση τους αναγκασμένες να έρχονται σε σεξουαλική επαφή, καθώς πρέπει να ανανεώνουν την υγρασία του σώματος τους. Στην ιατρική πραγματεία του Ιπποκράτη, *Περί Παρθενίων*, υποστηρίζεται ότι αν οι γυναίκες που βρίσκονται σε ώρα γάμου μείνουν πολύ καιρό χωρίς άνδρα (παρανδρούμεναι), βρίσκονται σε δεινή κατάσταση (κακοπαθέουσαι), κατά τη διάρκεια της εμμήνου ρύσεως (ἅμα τῇ καθόδῳ τῶν ἐπιμηνίων). Σύμφωνα με τον ιατρικό συγγραφέα, το αίμα συγκεντρώνεται στη μήτρα με στόχο να ρεύσει προς τα εμπρός (τὸ αἷμα συλλείβεται ἐς τὰς μήτρας, ὡς ἀπορρέουσόμενον·). Όμως, μη βρίσκοντας διέξοδο,

αφού το στόμα της εξόδου δεν είναι ακόμα ανοιχτό (τὸ στόμα τῆς ἐξόδου μὴ ᾗ ἀνεστομωμένον), το αίμα ακολουθεῖ ανοδική πορεία και συγκεντρώνεται στην καρδιά και το διάφραγμα (οὐκ ἔχον τὸ αἷμα ἔκρουν ἀναΐσσει ὑπὸ πλήθος ἐς τὴν καρδίην καὶ ἐς τὴν διάφραξιν). Τα παθολογικά αποτελέσματα που ακολουθούν φέρνουν την ασθενή σε μια εξαιρετικά δυσμενὴ κατάσταση, θεραπεία της οποίας μπορεί να αποτελέσει μόνο ο γάμος και η ερωτική επαφή, αφού μόνο στην περίπτωση αυτή δε θα υπάρχει πλέον κάποιο εμπόδιο για την ροή του αίματος: Ἡ δὲ τῆσδε ἀπαλλαγὴ, ὁκόταν μὴ ἐμποδίζῃ τοῦ αἵματος τὴν ἀπόρρυσιν. Κελεύω δὴ τὰς παρθένας, ὁκόταν τοιοῦτο πάσχωσιν, ὡς τάχιστα συνοικῆσαι ἀνδράσιν.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, προκύπτει ὅτι η σεξουαλική επιθυμία των γυναικῶν δεν είναι συνειδητή, ἀλλὰ προκύπτει ὡς αναγκαία για τη διατήρηση της υγείας του σώματος τους. Ὅπως υποστηρίζει ο Dean-Jones, «οι παρθένοι διακατέχονται ἀπὸ φυσιολογική ἀνάγκη για συνουσία, ἀλλὰ ὄχι συνειδητή επιθυμία γι' αὐτήν, οὔτε γνώση τι είναι αὐτό που χρειάζονται. Η ικανοποίηση της ὀρέξης τους δεν συνδέεται καν με κάποια ευχαρίστηση, πέραν της απλῆς ανακούφισης ἀπὸ το αίμα που πιέζει την καρδιά τους».³⁵ Η κλινική εικόνα της παρθένας ἱποκρατικής ασθενούς, εμφανίζει αρκετή ομοιότητα με αὐτή της Λευκίππης, γεγονός που σηματοδοτεῖ στην περίπτωση της δεύτερης την ἴδια ἀπουσία σεξουαλικῆς επιθυμίας. Η Λευκίππη ἔρχεται σε αὐτή την κατάσταση ακριβῶς επειδὴ δεν διακατέχεται ἀπὸ ερωτική επιθυμία για τον μάγο Γοργία.

Αφετηρία για την κλινική ἀνάγνωση των συμπτωμάτων της Λευκίππης ὡς τυπικῆς ἱποκρατικῆς παρθένας ασθενούς ἀποτελεῖ η ρητὴ δήλωση ἐντὸς της ἀφήγησης ὅτι η Λευκίππη βρίσκεται σε ἐμμηνόρροια. Το γεγονός ἐντάσσεται στο πλαίσιο της επιχειρηματολογίας του Μενελάου, φίλου του ζευγαριού, με ἀπώτερο σκοπὸ να ἐμποδιστεῖ η ερωτική συνεύρεση της ηρωίδας με το Χαρμίδη, ο οποίος την

³⁵ Dean- Jones (1992: 78).

έχει ερωτευτεί. Ο Μενέλαος, λοιπόν, υποστηρίζει (σκήπτεται) ότι η Λευκίππη δεν επιτρέπεται να συνευρεθεί με άνδρα λόγω της εμμηνου ρύσεως (ή γυνή χθές αφήκε τὰ ἔμμηνα καὶ ἀνδρὶ συνελθεῖν οὐ θέμις, 4.7.7). Επιπρόσθετα, όταν επιχειρεί να παρηγορήσει τον Κλειτοφώντα, καθώς ανησυχεί για την κατάσταση της αγαπημένης του, λέει ότι νοσήματα σαν αυτό της Λευκίππης δεν είναι παντοτινά (ἔμμονα), όρος ομόηχος του όρου ἔμμηνα. Κατά τη δική μου ερμηνεία, το ομόηχο χρησιμοποιείται ακριβώς για να γίνει η σύνδεση μεταξύ των όρων, και να δούμε τη Λευκίππη ως μια τυπική ιπποκρατική παρθένα ασθενή που πάσχει ἅμα τῇ καθόδῳ τῶν ἐπιμηνίων. Μάλιστα, ο Μενέλαος δίνει μια ιατρική εξήγηση της κατάστασης της Λευκίππης, η οποία συνδέεται με την ανοδική πορεία του αίματος και την υπερχειλίση του στο κέντρο της νόησης: Τὸ γὰρ αἷμα πάντη νεάζον καὶ ὑπὸ πολλῆς ἀκμῆς ἀναζέον ὑπερβλύζει πολλάκις τὰς φλέβας, καὶ τὴν κεφαλὴν ἔνδον περικλύζον βαπτίζει τοῦ λογισμοῦ τὴν ἀναπνοήν (4.10.1), «Το αίμα όταν είναι νέο και βράζει από την πολλή ακμή, πολλές φορές ξεχειλίζει από τις φλέβες, πλημμυρίζει μέσα το κεφάλι και πνίγει την αναπνοή του λογισμού».

Αρχικά, το σύμπτωμα της *μανίας*, το οποίο εξηγείται ως απόρροια της επίδρασης στην ηρώίδα από τη λανθασμένη χρήση του μαγικού ερωτικού φίλτρου, αποτελεί παράλληλα την πιο τρανή ένδειξη ότι η Λευκίππη δεν διακατέχεται από ερωτική επιθυμία για το Γοργία. Αυτό το καταλαβαίνουμε, αν παραλληλίσουμε τη Λευκίππη με την ιπποκρατική ασθενή, η οποία εμφανίζει το σύμπτωμα της παράνοιας, αφού το αίμα που συγκεντρώνεται στην καρδιά και το διάφραγμα προκαλεί τη ζάλη της καρδιάς, από τη ζάλη μούδιασμα, και από το μούδιασμα παράνοια (ἐμωρώθη ἡ καρδίη· εἶτα ἐκ τῆς μωρώσιος νάρκη· εἶτ' ἐκ τῆς νάρκης παράνοια ἔλαβεν). Ακόμη, η Λευκίππη παρουσιάζει το σύμπτωμα της παράλυσης των ποδιών, όπως ακριβώς και η παρθένα ασθενής. Τα πόδια της παρθένας ασθενούς χάνουν την ικανότητα τους στο περπάτημα, μέχρι να αναχωρήσει το αίμα στο φυσικό του μέρος: ὑπὸ δὲ τῆς νάρκης

ἀκρατέες οἱ πόδες ἐς ὀδοιπορίην γίνονται, ἔστ' ἂν ἀναχωρήσῃ τὸ αἷμα ἐς ἑωυτό (Περὶ παρθενίων, 20-22). Παρομοίως, ἡ Λευκίππη, τὴν ὥρα που περπατᾷ κανονικά πέφτει ξαφνικά στο ἔδαφος (τὴν Λευκίππην ἄφνω βαδίζουσιν καταπεσεῖν, 4.9.1). Επιπλέον, τὰ μάτια τῆς Λευκίππης διαστρέφονται (τὼ ὀφθαλμῶ διαστρέφειν). Το παρόν αποτελεί σύμπτωμα τῆς ιεράς νόσου, μαζί με τὴν παράνοια (καὶ τὰ ὄμματα διαστρέφονται, καὶ οὐδὲν φρονέουσι). Ἡ ιερά νόσος, σύμφωνα με τὸν Kazantzidis, «ηγείται τοῦ καταλόγου τῶν ιατρικῶν παθήσεων που πιστεύεται ὅτι πλήττουν τὰ κορίτσια που παραμένουν χωρὶς σύζυγο».³⁶ Επιπρόσθετα, ἡ ιπποκρατική ασθενὴς εμφανίζει πυρετό, ὅταν ἡ καρδιά καὶ τὸ διάφραγμα γεμίσουν με αἷμα (Ὅκοταν δὲ πληρωθῶσι ταῦτα τὰ μέρεα, καὶ φρίκη ξὺν πυρετῶ ἀναΐσσει· πλανήτας τοὺς πυρετοὺς καλέουσιν, Π.Π., 28-29), σύμπτωμα τοῦ ὁποῦ παρατηρεῖται καὶ στὴν περίπτωση τῆς Λευκίππης, ἀφοῦ τὴν ὥρα που φωνάζει τὸ ὄνομα τοῦ Γοργία εἶναι ἐμπύρετη (ταύτην ἀφήσιν πυρπολουμένην τὴν φωνήν, 4.15.3). Ἐπίσης, ἡ ασθενὴς, ἐξαιτίας τῆς οξείας φλεγμονῆς καὶ τῆς σήψης ἐπιθυμεί νὰ σκοτώσῃ (ὑπὸ δὲ τῆς σηπεδόνοσ φονᾶ, Π.Π. 30-31). Παρομοίως ἡ Λευκίππη, ὡς ἀπόρροια τῆς μανίας τῆς, εμφανίζει δείγματα βίαιης συμπεριφορᾶς, ἀφοῦ χτυπάει τὸν Κλειτοφώντα στὸ πρόσωπο καὶ τὸν Μενέλαο στὸ πόδι (παίει με κατὰ τῶν προσώπων [...], παίει κάκεῖνον τῶ σκέλει, 4.9.2). Τέλος, ἡ ιπποκρατική ασθενὴς βλέπει στὸν ὕπνο τῆς ἀφύσικες μορφές, οἱ ὁποῖες υποκινοῦν τὴν ἐπιθυμία τῆς νὰ αυτοκτονήσῃ γιὰ νὰ λυτρωθεῖ ἀπὸ τὴ δυσμενὴ κατάσταση τῆς (ὁκότε δὲ ἄνευ φαντασμάτων, ἡδονὴ τις, ἀφ' ἧς ἐρᾶ τοῦθανάτου ὡσπέρ τινος ἀγαθοῦ, Π.Π., 35-36). Ἀναλόγως, ἡ Λευκίππη, ὅπως προανέφερα, βλέπει στὸν ὕπνο τῆς φανταστικὲς μορφές, σύμπτωμα, το ὁποῦ ἐνῶ ἐρμηνεύεται ὡς ἀπόρροια τῶν μαγικῶν ἐρωτικῶν πρακτικῶν, συνδεδεμένο με τὴν εἰκόνα τῆς Λευκίππης ὡς τυπικῆς ιπποκρατικῆς ασθενούς, καταδεικνύει τὴν πλήρη ἀπουσία ὁποιασδήποτε ἐρωτικῆς ἐπιθυμίας γιὰ τὸν τελεστή.

³⁶ Kazantzidis (2014: 120).

Συμπερασματικά, ο Αχιλλέας Τάτιος πλέκει με πολύ εύστοχο τρόπο την ερωτική μαγική κατάδεση της ηρωίδας με την κλινική της εικόνα ως ιπποκρατικής ασθενούς. Ο σύμπτωμα της μανίας, ερμηνεύεται ως επίδραση ενός λανθασμένου ερωτικού μαγικού ξορκιού. Η Λευκίππη δεν τρελαίνεται από έρωτα για κάποιον, όπως η Σιμαίθα για το Δέλφη. Δεν τρελαίνεται καν από έρωτα για τον μάγο, ώστε το ξόρκι να έχει μια επιτυχή έκβαση. Αντίθετα η δική της μανία λειτουργεί ως περίτρανη απόδειξη για την απουσία ερωτικής επιθυμίας, ερμηνεία στην οποία καταλήγω, ύστερα από την τόσο στενή σύνδεση της με την ιπποκρατική παρθένο ασθενή.

Συμπεράσματα

Σαφώς δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε αν οι συντάκτες των μαγικών ερωτικών επωδών που καταγράφονται στους παπύρους, είχαν υπόψη τους τα αναφερόμενα χωρία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας ή άλλα, στα οποία το ερωτικό συναίσθημα λογίζεται ως νόσος. Ωστόσο, θεωρώ πως η παρούσα ανακοίνωση καθιστά φανερό την διακειμενική σύνδεση των κειμένων αυτών με αυτά των ερωτικών μαγικών παπύρων. Η σύνδεση αυτή καταδεικνύει, μεταξύ άλλων, την ανάγκη να στρέφεται η έρευνα σε όλες τις πηγές που έχει διάθεσή της. Έτσι, το θέμα της αντίληψης του έρωτα με όρους νόσου με συγκεκριμένα συμπτώματα στον ερωτευμένο «ασθενή», μπορεί να φωτιστεί περισσότερο συμπεριλαμβανομένης της μελέτης των ερωτικών μαγικών παπύρων.

Βιβλιογραφία

Bagnall, R.S., (1993), *Egypt in late antiquity*. Princeton: Princeton University Press.

- Baker, A.J.E (2016), 'The Spell of Achilles Tatius: Magic and Metafiction in Leucippe and Clitophon', *Ancient Narrative* 13: 103-137.
- Betz, D., (1996), *The Greek Magical Papyri in Translation, Including The Demotic Spells*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Daniel, R.-W, Maltomini, F., (1990), *Supplementum Magicum*, Vol. 1.: Papyrologica Coloniensia XVI.1, Κολωνία (1992), *Supplementum Magicum*, Vol. 2.: Papyrologica Coloniensia XVI.2, Κολωνία
- De Temmerman, K. (2014), *Crafting characters: Heroes and Heroines in the Ancient Greek Novel*. Oxford: Oxford University Press.
- Dean-Jones, L. (1992), 'The Politics of Pleasure: Female Sexual Appetite in the Hippocratic Corpus', *Helios* 19: 72-91.
- Faraone, C., (2001), *Ancient Greek Love Magic*. Harvard University Press.
- Green, P. (1997), *The Argonautica by Apollonius Rhodius: translated with introduction, commentary and glossary*. California: University of California.
- Kazantzidis, G., (2014), *Callimachus and Hippocratic Gynecology Absent desire and the female body in 'Acontius and Cydippe'*, *EuGeSta* 4: 106-134
- Pachoumi, (2013), 'The Erotic and Separation Spells of the Magical Papyri and Defixiones', *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 53: 294-32.
- Page, D., (1955), *Sappho and Alcaeus: An introduction to the study of Ancient Lesbian poetry*. Oxford: Oxford University Press: 21-30.
- Preisendanz, K., - Heitsch, E., (1973-974), *Papyri Graecae Magicae, Die Griechischen Zauberpapyri*, 2 τόμοι, Στουργκάρδη
- Rinella, M., (2010), *Pharmakon Plato, Drug Culture, and Identity in Ancient Athens*, Νέα Υόρκη.
- Toohey, P., (1992), 'Love, Lovesickness, and Melancholia', *Illinois Classical Studies*, 17. 2, University of Illinois Press: 265-286.

Winkler, J. (1990), *The Constraints of Desire: The Anthropology of Sex and Gender in Ancient Greece*. London, New York: Routledge: 71-98.

Winkler, J. (1991), 'The Constraints of Eros', στο: Faraone, C.- Obbink, D. (επιμ.), *Magika Hiera Ancient Greek Magic and Religion*. Oxford: Oxford University Press: 214-243.

Αβαγιανού, Α., (2008), 'Γυναίκα-Μάγισσα: Θνητή και Αθάνατη', στο: Αβαγιανού Α. (επιμ.), *Η μαγεία στην Αρχαία Ελλάδα*. Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών.

Βουτυράς, Ε., (1992), 'Ένας διαλεκτικός κατάδεσμος από την Πέλλα'. *Ελληνική Διαλεκτολογία* 3, 43-48

Κερά, Ε., (2020), *Ο έρωτας στους μαγικούς παπύρους*. Αθήνα: Ηρόδοτος.

Παπαθωμάς, Α., (2016), *Μαγικοί Πάπυροι: Εισαγωγή στην παπυρολογία*: 234-23.

Πετρόπουλος, Ι., (1997), *Συμπτώματα έρωτος στους ερωτικούς μαγικούς παπύρους: Γλώσσα και Μαγεία: Κείμενα από την Αρχαιότητα*. Ιστός.